

СТЕПУРА Є.В.

кандидат психологічних наук, науковий співробітник лабораторії методології і теорії психології Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України, м. Київ

ПРОБЛЕМА ПОЗИТИВНИХ РИС ОСОБИСТОСТІ

Степура Є.В. Проблема позитивних рис особистості. У статті розглядаються теоретичні підходи до проблеми позитивних якостей особистості. Вказується, що основна проблема підходу гуманістичної психології до позитивних якостей особистості полягає в її елітарності. Гуманістичні психологи виділяють певний тип особистості, наділений певними важливими з їх точки зору особистісними рисами, вказуючи на його мале розповсюдження, а більша частина людей трактується як ті, що мають наявні в певній мірі порушення невротичного характеру. Привабливим є підхід позитивної психології до здорових сторін особистості, який застосував М. Селігман зі своїми колегами, використовуючи методи аналізу літературних джерел. Вони виділили основні чесноти особистості, які ціняться майже у кожній культурі. Характеризуючи підхід М. Селігмана, можна виділити його певний егалітаризм, оскільки кожна людина, керуючись заданою його підходом системою координат, може виділити свої індивідуальні сильні сторони, постулювання наявності яких, в принципі, передбачено в теоретичних установах цього психологічного підходу. Можна вказати й на інший підхід до проблеми позитивних якостей або рис особистості. Якість або риса буде розглядатися позитивною в залежності від контексту діяльності та умов існування конкретної особи. Найбільш відомими класичними прикладами є дослідження впливу властивостей темпераменту на успішність виконання певної діяльності. У плані ситуативного підходу до позитивних якостей особистості є цікавим розгляд позитивного змісту рис, які загалом вважаються психопатологічними, але в деяких умовах сприяють самореалізації особистості в певних сферах, а також

позитивного зв'язку психопатологічних рис особистості з її перевагами. Але в цілому психічна реальність, що стоїть за цими всіма підходами може бути представлена як певна інтегрована система рівнів, яка допомагає людині реалізувати себе й досягати щастя.

Ключові слова: Позитивні риси особистості, гуманістична психологія, позитивна психологія, еволюційні стратегії, властивості нервової системи, акцентуована особистість, психопатія.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими практичними завданнями. Розглядаючи особистість, ніяк не обійти питання її позитивних якостей. Треба відмітити, що психологія та суміжні науки лише відносно недавно більш-менш ґрунтовно взялися за вивчення даного феномену. але сама ідея вивчення якостей здорової особистості витала в повітрі, починаючи з робіт А. Маслоу 60-их років минулого століття. Хоча М. Селігман зазначає, що сама ідея позитивних рис особистості бере свій початок ще у XIX столітті зі вчень про характер і репрезентована в них у вигляді уявлень про чесноти людини [15]. Важливість розгляду позитивних якостей особистості полягає в тому, що саме вони забезпечують адаптацію до суспільства та можливості для самореалізації окремої людини. Останні дві речі є важливими чинниками відчуття щастя людиною, оскільки соціальна адаптація є основою для міжособистісних стосунків – найбільш вагомого джерела щастя. А самореалізація є основою успішної професійної діяльності, яка також важлива для відчуття людиною щастя, зокрема в одному з найвищих його проявів – стану потоку. Крім того знання людиною своїх позитивних якостей дозволяє їй знайти точку опори під час різного роду життєвих труднощів, вказуючи на можливі шляхи подолання кризи та досягнення успіху.

У рамках різних психологічних шкіл виникли певні уявлення та підходи до проблеми позитивних якостей особистості. Треба відмітити, що самі по собі позитивні якості особистості рідко ставали предметом систематичного вивчення, що криється в загальній установці психології на більш широке дослідження патологічних проявів особистості. Виключенням

є більш-менш сучасна позитивна психологія та гуманістична психологія. Остання скоріше концентрувала увагу на характеристиках людей, які відрізняються психологічним здоров'ям та благополуччям. Хоча визначені гуманістичними психологами риси цих людей в цілому можна вважати позитивними якостями особистості. Крім того можна виділити психологічні підходи та дослідження, що зосереджувалися на вивченні ситуативного аспекту позитивності рис та якостей особистості, а саме умов діяльності, у рамках яких певні риси стають важливими для досягнення людиною успіху та самоактуалізації. Особливо цікавими в цьому плані є дослідження рис особистості, які загалом вважаються психопатологічними, але набувають «позитивності», визначаючи успішність ряду важливих для суспільства видів діяльності, зокрема пов'язаних з творчістю або високим ризиком. Тож постає задача інтеграції цих підходів для більш-менш цілісного розгляду феномену позитивних якостей особистості.

Останні дослідження і публікації, виділення невирішених питань загальної проблеми, якій присвячується стаття. Відносно дослідження позитивних якостей особистості в західному світі зараз панує парадигма позитивної психології, про яку йтиметься далі. Є спроби співставлення позитивних якостей особистості з психічними розладами, які представлені в DSM. В рамках цих спроб виділяються три різні підходи: 1. Особистісні розлади трактуються як результат недостатньої вираженості окремих позитивних рис особистості. 2. Нерозвиненість окремих позитивних рис особистості призводить до виникнення певних психічних синдромів. 3. Позитивні риси особистості пов'язані з особистісними розладами скоріше опосередковано, пом'якшуючи прояв останніх. І саме третій із зазначених підходів зараз вважається найбільш адекватним для опису взаємодії особистісних розладів та переваг особистості [22].

Цікавим є дослідження зв'язку сильних сторін особистості з задоволеністю життям. Показано, що такі риси як любов, надія, цікавість більше пов'язані з зазначеним конструктом ніж інші сильні сторони

характеру людини. Також відмічено, що в залежно від культурних особливостей різні риси особистості мають більший зв'язок із задоволеністю життям. Так, у США – це вдячність, а в Швейцарії – наполегливість, що відкриває додаткові аспекти досліджуваної проблеми [23].

Цікавим є теоретичне дослідження О. В. Губенка про труднощі з якими можуть зіткнутися люди з позитивними рисами (в статті мова йде про креативність, але ми можемо екстраполювати твердження автора на багато інших чеснот) при взаємодії з суспільством в процесі свого становлення. Зокрема, мова йде про заздрість як фактора, що сприяє негативній селекції – стримування соціального просування талановитих особистостей, яким заздрять, і у сприянні просуванню в суспільстві людей із посередніми здібностями. А це у свою чергу дуже негативно впливає на розвиток суспільства [4].

У цілому дослідження позитивних рис особистості є цікавим і перспективним, особливо в аспекті їх зв'язку з іншими рисами особистості та їх ролі в цілісному благополуччі соціуму. Тож дуже доречною є розроблена методика дослідження позитивних рис особистості, виділених в рамках позитивної психології, яку можна застосовувати на вітчизняній вибірці [3].

Також широко досліджуються позитивні риси виділені гуманістичними психологами в рамках окремих вікових та професійних груп. Прикладом цього є дослідження особливостей автентичності студентів-психологів [11].

Мета статті полягає в розгляді основних підходів до проблеми позитивних якостей особистості та можливості їх інтеграції.

Виклад методики і результатів досліджень. Гуманістична психологія сконцентрувала свою увагу на особах, які на думку її засновників найбільш психологічно здоровими та їх характеристиках. Як відомо, якості цих осіб дещо відрізняються в теоріях кожного з фундаторів гуманістичної психології (А. Маслоу, К. Роджерса, Г. Олпорта), але, безумовно, можна провести між ними певні паралелі. Згідно логіки гуманістичної психології, вираженість виділених якостей визначає психологічне здоров'я, здатність до творчості та

інших форм самореалізації [12]. Основна проблема підходу гуманістичної психології до позитивних якостей особистості полягає в її елітарності. Гуманістичні психологи виділяють певний тип особистості, наділений певними важливими з їх точки зору особистісними рисами, вказуючи на його мале розповсюдження, а більша частина людей трактується як ті, що мають наявні певною мірою порушення невротичного характеру. Хоча треба відмітити, що К. Роджерс визнавав можливість для кожної людини стати більш здоровою та самоактуалізованою через проходження психотерапії [18]. Але це не змінює основної елітарної направленості гуманістичної психології. Крім того, були суттєві питання до ідеалу психологічно здорової людини в цій психологічній школі, наскільки він відповідає дійсності, а не є відображенням уявлень його творців та їхнього соціокультурного середовища. Також виникали питання щодо цілісності цього ідеалу. Так, А. Елліс вказував на недооцінку гуманістичною психологією когнітивних процесів, зокрема раціонального мислення, як визначальної характеристики людей як окремого виду живих істот та його значення для підтримки психологічного здоров'я особистості [21]. Треба відмітити, що вказаний недолік намагалися виправити більш сучасні представники вітчизняної гуманістичної психології, зокрема Г. О. Балл [1].

Але попри зазначені методологічні недоліки, безперечно, дослідження в рамках гуманістичної психології сприяли підвищенню інтересу до проблеми здорової особистості та виділення позитивних якостей людини, що визначають її психологічне здоров'я. Крім того, слід зазначити важливість проблеми визначення рис особистості, яка схильна до самоактуалізації та розробку методик їх розвитку, оскільки ця проблема є досі актуальною. Цікавою постає теза гуманістичних психологів про відмінності в рисах самоактуалізованої особистості від рис, які вважаються нормативними в певному (в їх випадку західному) суспільстві. І справді, люди, які досягли певних висот у справі реалізації свого внутрішнього потенціалу повинні відрізнятися в психологічному плані від більшості населення (але,

безперечно, їх не варто розглядати як якусь еліту). Можна з великими застереженнями визначити особливості психіки цих людей, як перебування в модусі буття Є. Фромма – орієнтацію на процесуальні аспекти існування у світі та диктовані цими аспектами існування цінностями [19]. У цьому контексті зрозумілий інтерес та запозичення гуманістичними психологами ідей, які мало характерні для класичної західної філософії та західної культури в цілому, зокрема ідей східної філософії. Хоча треба відмітити наявність з їхнього боку певної ідеалізації східних культур, що втім не віднімає важливості дослідження гуманістичною психологією (в якості одних із фундаторів) потенціалу останніх в підтримці психологічного здоров'я та благополуччя людини. Про це свідчить, зокрема, і сучасний розвиток методик лікування психічних захворювань, які беруть свій початок із буддистських медитативних практик (mindfulness та подібні) [14].

Інший методологічний підхід до здорових сторін особистості застосувний М. Селігманом зі своїми колегами в рамках позитивної психології. Використовуючи методи аналізу літературних джерел. Вони виділили 24 основні чесноти особистості, які ціняться майже у кожній культурі, і розділили їх на 6 груп: Мудрість та знання, Мужність, Любов та гуманізм, Справедливість, Помірність, Духовність або трансцендентність [15]. Чеснотами ж особистості, за М. Селігманом, є креативність, гнучкість мислення, інтерес до навчання, мудрість, хоробрість, наполегливість, щирість, життєва енергія, любов, соціальний інтелект, причетність до спільної справи, неупередженість, лідерство, здатність прощати, скромність, розсудливість, самоконтроль, відчуття прекрасного, подяка, надія, почуття гумору, релігійність. Треба відмітити, що ця концепція є досить значимою як в теоретичному, так і в практичному плані, оскільки відкриває для дослідника або просто для людини (клієнта психотерапевта) певну систему координат, у якій знаходяться сильні сторони особистості. Характеризуючи підхід М. Селігмана, можна виділити його певний егалітаризм, оскільки кожна людина, керуючись заданою його підходом системою координат,

може виділити свої індивідуальні сильні сторони, постулювання наявності яких, у принципі, передбачено в теоретичних установах цього психологічного підходу. Люди, які мають чітко виділені сильні сторони, повинні відрізнятися вищим рівнем психологічного здоров'я. І це не дивно, оскільки ці особи, керуючись цим знанням, знаходять у суспільстві ті сфери, де можуть найбільше проявити свої здібності, отримавши відчуття потоку, задоволеності та щастя. Але дослідження показують, що далеко не всі здатні до регулярного переживання стану потоку, а відчуття щастя має, крім всього іншого, і генетичне коріння [2] [20]. Але тут ми знову стикаємося з проблемою елітарності та егалітаризму в психологічних школах. Постає питання про рівність людей щодо можливостей досягнення щастя та самореалізації, а також об'єктивної наявності в кожній людині більш-менш виражених чеснот та здатності їх проявити в певному суспільстві. І всі ці питання, безумовно, потребують ґрунтовних теоретичних та емпіричних досліджень. Але можна вказати на думку Ф. Зімбардо, що деякі із груп чеснот, які виділив М. Селігман, можуть допомагати людині протистояти тиску тоталітарної системи, відстоюючи свої переконання. Завдяки наявності в неї Мужності, Любові та гуманізму, Справедливості та Духовності людина здатна на героїчні вчинки, направлені проти її пригноблення, що може допомогти в побудові справедливого, демократичного суспільства [8].

Можна вказати й на інший підхід до проблеми позитивних якостей або рис особистості. Якість або риса буде розглядатися позитивною в залежності від контексту діяльності та умов існування конкретної особи. Ми можемо навести багато випадків, коли вище згадана теза виправдовує себе. Найбільш відомими класичними прикладами є дослідження впливу властивостей нервової системи на успішність виконання певної діяльності. Так, наприклад, люди з слабкою нервовою системою ефективні в реалізації видів діяльності, де необхідними є зосередженість та точність, і що характеризуються високим рівнем монотонності. Люди з сильною нервовою системою більш успішні у

стресогенних видах діяльності, які потребують прийняття швидких рішень та, загалом, швидкої реакції на зміну ситуації поля діяльності [5].

Сюди ж можна віднести ідеї еволюційних психологів про існування у людини двох основних стратегій досягнення своїх життєвих цілей, а саме: послідовної та імпульсивної стратегії, які несуть у собі як певні переваги, так і недоліки в залежності від умов існування конкретного індивіда. Так, послідовна стратегія передбачає планування та системність дій в досягненні поставлених людиною цілей без зайвого ризику. І ця стратегія в цілому виправдовує себе, особливо, якщо не ставляться дуже амбітні цілі. Але в цілому ця стратегія не сприяє повному розкриттю потенціалу особи, оскільки, використовуючи її людина часто ігнорує шанси досягнення великих цілей. Імпульсивна стратегія побудована на ризику, великих амбіціях та повному використанні ситуативних шансів кардинальної зміни власного життя. Зрозуміло, що в більшості випадків ця стратегія обертається повним фіаско, але якщо людині потрапляє у відповідні умови, вона, використовуючи імпульсивну стратегію, досягає грандіозного успіху в реалізації своїх цілей [9].

У плані ситуативного підходу до позитивних якостей особистості є цікавим розгляд позитивного змісту рис, які загалом вважаються психопатологічними, але в деяких умовах сприяють самореалізації особистості в певних сферах, а також позитивного зв'язку психопатологічних рис особистості з її перевагами. Треба відмітити, що вище зазначена ідея, попри її незвичність, не є новою. Ще Ф. Ніцше вказував, що переваги особистості, її позитивні риси йдуть рука об руку з її недоліками [13]. Зрозуміло, що ці твердження не є тотальними щодо всіх позитивних якостей особистості, Але для деяких з них вони є цілком справедливими. Так, дослідження Л. М. Собчик показують, що часто така позитивна риса особистості як креативність пов'язана з акцентуїтованим або, навіть, з психопатичними проявами особи. Вона вказує, що особи з гармонійним характером часто виявляються нездатними до виконання діяльності, яка

потребує креативного підходу значного напруження творчих сил. Останнє пояснюється відсутністю в осіб з гармонійним характером надсильної мотивації до здійснення певної діяльності, яку створюють конфлікти зумовлені зіткненням надмірно виражених потягів особистості, що лежать в основі рис характеру, між собою та зовнішнім середовищем [16]. Хоча результати Л. М. Собчик не слід приймати за абсолют, інші дослідження говорять про наявність двох стратегій творчості, які мають у своїй основі гармонійну або акцентувану особистість творця [7]. Але сама наявність активізуючого впливу психопатологічних рис особистості на процес творчості робить останні не зовсім негативними.

Можна спостерігати інші прояви позитивності психопатологічних рис особистості. Так, доволі цікавим є дослідження змін в особистості солдат після проходження курсу фізичної та психологічної підготовки для зарахування в елітні спецпідрозділи армії США. Згідно результатів цього дослідження, у солдат після проходження курсу підготовки проявляється ряд рис, які є характерними для психопатів, зокрема знижений рівень тривожності, холоднокровність та певна бездушність – усі якості, що можуть допомогти вижити в екстремальних ситуаціях, які пронизують війну [6]. Крім того для успішного функціонування солдата як бойової одиниці, він повинен мати психологічні засоби, що забезпечували б протидію стресовим факторам, якими пронизані військові операції. Треба відмітити, що психопатія (в розумінні цього терміна американської психології та психіатрії див. [10]) є клінічною одиницею, яка протилежна obsesивно-компульсивному розладу, який, як відомо, характеризується зокрема нав'язливими думками, підчас тривожного змісту. Для психопата практично неможливо мати прояви obsesивно-компульсивного розладу. Також у них знижено відчуття тривоги та страху. Звідси можна зробити припущення, що в людей з вираженими психопатичними рисами буде менша схильність до посттравматичного стресового розладу. Хоча цілком можливо, що люди з вираженими психопатичними проявами будуть проявляти більшу агресивність після

закінчення воєнних дій. Треба відмітити, що Р. Д. Хаер критично відгукується про можливість психопатичних особистостей проявити себе в якості військових, справедливо вказуючи на їх недисциплінованість та імпульсивність [17]. Але все ж деякі риси, характерні для психопатів, є важливими для забезпечення успішного виконання військовими своєї справи, що повинно стати предметом подальших досліджень.

Щодо позитивного аспекту інших рис особистості, які вважаються негативними, то є дослідження зв'язку макіавеллізму з цінностями чесності, турботи та щастя інших. Тож попри негативні аспекти своєї поведінки, макіавеллісти все таки схильні в повсякденному житті проявляти чесноти, які репрезентують вище зазначені цінності [24]. В тім це питання потребує додаткових більш ґрунтовних емпіричних досліджень.

Висновки. Існує декілька підходів до позитивних якостей особистості, що концентрують свою увагу на різних аспектах цих якостей. Але психічна реальність, що стоїть за цими всіма підходами може бути представлена як певна інтегрована система рівнів, що допомагає людині реалізувати себе й досягати щастя. Кожен підхід, розглянутий нами, репрезентує один із елементів здатностей людини, які вона використовує в процесі досягнення своїх цілей.

Людина потрапляючи в соціальне оточення, стикається з певними цінностями, притаманними йому. Вона повинна виробити в собі певні чесноти, що співвідносяться з цінностями суспільства, у якому вона живе. На щастя у неї є певна свобода в цьому напрямі, оскільки чесноти виділені М. Селігманом, в тій чи іншій мірі ціняться в кожному суспільстві. Отже, теоретично кожна людина повинна знайти своє місце в соціумі, виходячи зі своїх індивідуальних схильностей.

Для реалізації свого потенціалу в плані вироблення чеснот, що ціняться в суспільстві, людина використовує наявні в неї генетично закладені аспекти своєї особистості та особливості, сформовані її життєвим досвідом. Треба відмітити, що вище зазначене може бути репрезентоване також у вигляді

якостей, які за певних умов можуть розглядатися як психічна патологія. Бачення певної особистісної якості як патологічної або тої, що лежить в основі певних чеснот, залежить багато в чому від життєвої ситуації, у якій знаходиться людина.

На вершинах самоактуалізації у людини, безумовно, розвиваються певні особистісні риси, які відрізняють її від оточення. Цілком можливо, що деякі з цих рис є спільними для всіх людей, які досягли певного успіху в реалізації свого потенціалу. І навпаки, можливо, є загальні та специфічні риси, що допомагають людям в самореалізації. Усе це потребує подальших досліджень, які будуть довготривалими і опиратимуться на більш чисельну вибірку, а головне, будуть вільними від упереджень культуральної та суб'єктивної природи.

Список використаних джерел

1. Балл Г. О. Орієнтири сучасного гуманізму (в суспільній, освітній, психологічній сферах) / Г. О. Балл. – Видання друге, доповнене. – Житомир : ПП “Рута”, Видавництво “Волинь”, 2008. – 232 с.
2. Бен-Шахар Т. Научиться быть счастливым / Т. Бен-Шахар. – Мн. : Поппури, 2009. – 240 с.
3. Водяха С. А. Формализация опросника личностных достоинств / С. А. Водяха // Психолого-педагогические проблемы образования в России. – 2014. – С. 147-152.
4. Губенко О. В. Соціально-психологічні аспекти просування у суспільстві особистостей - носіїв креативного інтелекту [Електронний ресурс] / О. В. Губенко // Технології розвитку інтелекту. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/225.
5. Гуревич К. М. Дифференциальная психология и психодиагностика. Избранные труды. / К. М. Гуревич – СПб. : Питер, 2008. – 336 с.
6. Даттон К. Мудрость Психопатов / К. Даттон. – СПб. : Питер, 2014. –

304 с.

7. Дружинин В. Н. Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. – СПб. : Питер, 2008. – 368 с. : ил.

8. Зимбардо Ф. Эффект Люцифера. Почему хорошие люди превращаются в злодеев / Филипп Зимбардо; пер. с англ. М.: Альпина нон-фикшн, 2013. – 740 с.

9. Кендрик Д. Рациональное животное. – Сенсационный взгляд на принятия решений / Д. Кендрик, В. Гришкевичус. – СПб. : Питер, 2015. – 304 с.

10. Килл К. А. Психопаты. Достоверный рассказ о людях без жалости, без совести, без раскаяния. / К. А. Килл – М. : Центрполиграф, 2015. – 320 с.

11. Котух О.В. Интегративний підхід до дослідження особливостей становлення автентичності майбутніх психологів / О.В. Котух // Актуальні проблеми психології. Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том XIV: Методологія і теорія психології. – Випуск 1. Київ – 2018. – С. 165-174.

12. Маслоу А. Мотивация и личность. 3-изд. / А. Маслоу; Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2006. – 352 с.

13. Ницше Ф. Так говорил Заратустра / Ф. Ницше. По ту сторону добра и зла : Сочинения. – М. : ЗАО издательство ЭКСМО-Прогресс ; Харьков : Издательство «Фолио», 1997. – 1056 с.

14. Пенман Д. Осознанность. Как обрести гармонию в нашем безумном мире / Д. Пенман, М. Уильямс, М. А. Уильямс. – М. : Изд. Манн, Иванов, Фербер, 2018. – 288 с.

15. Селигман М. Новая позитивная психология / М. Селигман. – К. : София, 2006. – 368 с.

16. Собчик Л. Н. Психология индивидуальности. Теория и практика психодиагностики / Л. Н. Собчик. – СПб. : Речь, 2005. – 624 с.

17. Хаэр Р. Д. Лишенные совести. Пугающий мир психопатов / Р. Д. Хаэр. – М. : Вильямс, 2007. – 288 с.

18. Хьелл Л. Теории личности / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – 3-е изд. – СПб. : Питер, 2006. – 607 с.
19. Фромм Э. Иметь или быть? / Э. Фромм ; пер. с англ. ; общ. ред. и посл. В. И. Добренъков. – 2-е изд., доп. – М. : Прогресс, 1990. – 336 с.
20. Чиксентмихайи М. Поток. Психология оптимального переживания / М. Чиксентмихайи. – М. : Альпина Паблишер, 2016. – 461 с.
21. Эллис А. Гуманистическая психотерапия. Рационально-эмоциональный подход / А. Эллис. – М. : Эксмо-Пресс, 2002. – 272 с.
22. Hall-Simmonds A., McGrach R. E. (2019). Character strengths and clinical presentation / A. Hall-Simmonds, R. E. McGrach // The journal of positive psychology. – 2019. – Vol. 1 (14). – P. 51-60.
23. Peterson C. Strengths of character, orientations to happiness, and life satisfaction / C. Peterson, W. Ruch, U. Beerman, N. Park, M. E. P. Seligman // The Journal of Positive Psychology. – 2007. – Vol. 2 (3). – P. 149–15
24. Stepura E. V. Value of machiavellism / E. V. Stepura // American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research. – 2016. – Vol. 3 (3). – P. 99-104.

References transliterated

1. Ball, G. O. (2008) *Orijentyry suchasnogo gumanizmu (v suspil'nij, osvritnij, psihologichnij sferah)* [The landmarks of modern humanism (in the social, educational, psychological spheres)]. Zhytomyr. 232 p. (in Ukrainian)
2. Ben-Shahar, T. (2009) *Nauchit'sja byt' schastlivym* [Learn to be happy]. Mn. 240 p. (in Russian)
3. Vodjaha, S. A. (2014) *Formalizacija oprisnika lichnostnyh dostoinstv* [Formalization of the questionnaire of personal merits]. *Psihologo-pedagogicheskie problemy obrazovanija v Rossii* [Psychological and pedagogical problems of education in Russia]. P. 147-152 (in Russian)
4. Gubenko, O. V. (2016) *Social'no-psihologichni aspekty prosuvannja u suspil'stvi osobystostej - nosii'v kreatyvnoho intelektu: Elektronnyj resurs* [Social and psychological aspects of prosperity in a suspension of specialties - the nose of

creative intellect]. *Tehnologii' rozvytku intelektu* [Technology of development of intellect]. Rezhym dostupu do resursu: http://www.psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/225. (in Ukrainian)

5. Gurevich, K. M. (2008) *Differencial'naja psihologija i psihodiagnostika. Izbrannye trudy* [Differential psychology and psychodiagnosics. Selected Works.]. SPb. 336 p. (in Russian)

6. Datton, K. (2014) *Mudrost' Psihopatov* [Wisdom of Psychopaths]. SPb. 304 p. (in Russian)

7. Druzhinin, V. N. (2008) *Psihologija obshhih sposobnostej* [Psychology of general abilities]. SPb. 368 p. (in Russian)

8. Zimbardo, F. (2013) *Jeffekt Ljucifera. Pochemu horoshie ljudi prevrashhajutsja v zlodeev* [The Lucifer Effect. Why good people turn into villains]. M. 740 p. (in Russian)

9. Kendrik, D., Grishkevichus, V. (2015) *Racional'noe zhivotnoe. – Sensacionnyj vzgljad na prinjatija reshenij* [Rational animal. - A sensational look at decision making]. SPb. 304 p. (in Russian)

10. Kill, K. A. (2015) *Psihopaty. Dostovernij rasskaz o ljudjah bez zhalosti, bez sovesti, bez raskajanija* [Psychopaths. A reliable story about people without pity, without conscience, without remorse]. M. 320 p. (in Russian)

11. Kotuh, O.V. (2018) *Integratyvnyj pidhid do doslidzhennja osoblyvostej stanovlennja avtentychnosti majbutnih psihologiv* [An Integrative Approach to the Study of the Authentication Peculiarities of Future Psychologists]. *Aktual'ni problemy psihologii'. Zbirnyk naukovyh prac' Instytutu psihologii' imeni G.S. Kostjuka NAPN Ukrai'ny. Tom XIV: Metodologija i teorija psihologii'* [Current problems of psychology. Proceedings of the GS Psychology Institute Kostyuk NAPN of Ukraine. Volume XIV: Methodology and Theory of Psychology]. N. 1. P. 165-174. (in Ukrainian)

12. Maslou, A. (2006) *Motivacija i lichnost'* [Motivation and personality]. SPb. 352 p. (in Russian)

13. Nicshe, F. (1997) *Tak govoril Zaratustra* [So said Zarathustra]. M.; Har'kov. 1056 p. (in Russian)
14. Penman, D., Uil'jams, M., Uil'jams, M. A. (2018) *Osoznannost'. Kak obresti garmoniju v nashem bezumnom mire* [Awareness. How to find harmony in our crazy world]. M. 288 p. (in Russian)
15. Seligman, M. (2006) *Novaja pozitivnaja psihologija* [New positive psychology]. K. 368 p. (in Russian)
16. Sobchik, L. N. (2005) *Psihologija individual'nosti. Teorija i praktika psihodiagnostiki* [Psychology of individuality. Theory and practice of psychodiagnosics]. SPb. 624 p. (in Russian)
17. Hajer, R. D. (2007) *Lishennye sovesti. Pugajushhij mir psihopatov* [Deprived of conscience. The frightening world of psychopaths]. M. 288 p. (in Russian)
18. H'ell, L., Zigler, D. (2006) *Teorii lichnosti* [Theories of personality]. SPb. 607 p. (in Russian)
19. Fromm, Je. (1990) *Imet' ili byt'?* [To have or to be?]. M. 336 p. (in Russian)
20. Chiksentmihaji, M. (2016) *Potok. Psihologija optimal'nogo perezhivanija* [Stream. Psychology of optimal experience]. M. 461 p. (in Russian)
21. Jellis, A. (2002) *Gumanisticheskaja psihoterapija. Racional'no-jemocional'nyj podhod* [Humanistic psychotherapy. Rational-emotional approach]. M. 272 p. (in Russian)
22. Hall-Simmonds A., McGrath R. E. (2019). Character strengths and clinical presentation. *The journal of positive psychology*, 1 (14), 51-60.
23. Peterson C., Ruch W., Beerman U., Park N., Seligman M. E. P. (2007). Strengths of character, orientations to happiness, and life satisfaction. *The Journal of Positive Psychology*, 2 (3), 149–15.
24. Stepura E. V. (2016). Value of machiavellism. *American Journal of Fundamental, Applied & Experimental Research*, 3 (3), 99-104.

Степура Е.В. Проблема положительных качеств личности. В статье рассматриваются теоретические подходы к проблеме положительных качеств личности. Указывается, что основная проблема подхода гуманистической психологии к положительным качествам личности заключается ее элитарности. Гуманистические психологи выделяют определенный тип личности, наделенный определенными важными с их точки зрения личностными чертами, указывая на его малое распространение, при этом большая часть людей трактуется как имеющие в определенные нарушения невротического характера. Более привлекательным является подход позитивной психологии к здоровым сторонам личности. Селигман М. и его коллеги, используя методы анализа литературных источников, выделили основных добродетели личности, которые ценятся почти в каждой культуре. Характеризуя подход М. Селигмана, можно выделить его определенный эгалитаризм, поскольку каждый человек, руководствуясь заданной его подходом системой координат, может выделить свои индивидуальные сильные стороны, постулирование наличия которых, в принципе, предусмотрено в теоретических установках этого психологического подхода. Можно указать и на другой подход к проблеме положительных качеств или черт личности. Качество или черта будет рассматриваться положительной в зависимости от контекста деятельности и условий существования конкретного индивида. Наиболее известными классическими примерами являются исследование влияния свойств темперамента на успешность выполнения определенной деятельности. В плане ситуативного подхода к положительным качествам личности является интересным рассмотрение положительного содержания черт, которые в целом считаются психопатологическими, но в некоторых условиях способствуют самореализации личности в определенных сферах, а также положительной связи психопатологических черт личности с ее преимуществами. Но в целом психическая реальность, стоящая за этими всеми подходами, может быть

представлена как некая интегрированная система уровней, которая помогает человеку реализовать себя и достигать счастья.

Ключевые слова: Положительные черты личности, гуманистическая психология, позитивная психология, эволюционные стратегии, свойства нервной системы, акцентуированная личность, психопатия.

Stepura E.V. The problem of positive personality traits. The article deals with theoretical approaches to the problem of positive personality traits. It is stated that elitism is the main problem of humanistic psychology approach to the positive qualities of an individual. Humanistic psychologists distinguish a certain type of personality, endowed with certain important (from their point of view) personality traits, point out the rarity of such personality type, and the majority of people are treated as having some degree of neurotic disorder. Positive psychology approach to the healthy aspects of personality, which was used by M. Seligman and his colleagues and based on the methods of literary sources analysis, is more appropriate. They distinguished the basic virtues of personality which are valued in almost every culture. Characterizing the approach of M. Seligman, it is possible to see its certain egalitarianism, since each person, guided by the given system of coordinates, can distinguish his/her individual strengths, the presence of which is postulated in the theoretical grounds of this psychological approach. One more significant approach to the problem of positive qualities or personality traits can also be specified. A quality or a trait will be considered positive, depending on the context of activity and on the conditions of individual's existence. The most famous classic examples are the study of temperament properties influence on the success of certain activities. In terms of situational approach to positive personality traits, it is interesting to consider the positive content of traits, generally considered psychopathological, but which can (in some circumstances) contribute to the self-realization of a personality in certain areas. It is also important to determine the positive connection of psychopathological traits of an individual with his/her strengths. But in general the physical reality behind all these approaches can be

represented as a kind of integrated system of levels that helps one to realize oneself and achieve happiness.

Key words: Character strengths, humanistic psychology, positive psychology, evolutionary strategies, nervous system properties, accentuated personality, psychopathy.